

opis -
informatyczny 2016 -10- 2 8

Dr hab. Tadeusz Wallas
Prof. nadzw. na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu

R e c e n z j a
pracy doktorskiej mgr Magdaleny Godowskiej
pt. „Transfer wiedzy naukowej do decydentów politycznych
i podmiotów publicznych”

1. Temat pracy

Jestem zwolennikiem tezy, wg której możliwe jest prowadzenie politologicznych badań podstawowych i stosowanych, a nawet prac rozwojowych¹. Chociaż politolodzy najczęściej zajmują się badaniami podstawowymi, to jednak bardzo wiele efektów ich pracy odnosi się bezpośrednio do praktyki. Potwierdzenie takiej tezy znajduję m.in. w ustaleniach T. Kotarbińskiego, który już stosunkowo dawno temu zauważył, iż nie tylko nauki nomologiczne, ale również dyscypliny nauk humanistycznych i nauk społecznych, a więc także politologia „... przygotowują organizację stosunków międzyludzkich i kształtują najogólniejsze dyspozycje człowieka jako istoty gospodarującej i współgospodarującej”. W związku z tym nauki tego typu, nie są czymś „odrębnym od produkcji” ponieważ są „jej fazą przygotowawczą, jako jej część składowa”². W obliczu takiego założenia, bardzo istotną kwestią stają się relacje między nauką i praktyką, a przede wszystkim mechanizmy i sposoby transferu naukowej wiedzy do kierujących procesami w różnych wymiarach ludzkiej aktywności. Z uwagi na to, że decydenci polityczni określają fundamenty, na których opiera się funkcjonowanie prawie wszystkich sfer

¹ Istotę takich badań zdefiniowano m.in. na forum OBWE uznając, że: „badania podstawowe (*basic research*) to prace eksperymentalne lub teoretyczne podejmowane przede wszystkim w celu zdobycia nowej wiedzy na temat podłoża zjawisk i obserwowalnych faktów bez nastawienia na konkretne zastosowanie lub wykorzystanie”. Natomiast „badania stosowane (*applied research*) to także oryginalne prace badawcze podejmowane w celu zdobycia nowej wiedzy. Są one jednak ukierunkowane przede wszystkim na osiągnięcie konkretnych celów praktycznych”. Zaś „prace rozwojowe (*experimental development*) to systematyczna praca opierająca się na wiedzy uzyskanej w wyniku działalności badawczej oraz doświadczeń praktycznych i mająca na celu wytworzenie nowych materiałów, produktów lub urządzeń, inicjowanie/installowanie nowych lub znaczące udoskonalenie już istniejących procesów, systemów i usług”, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, *Podręcznik Frascati. Proponowane procedury standardowe dla badań statystycznych w zakresie działalności badawczo-rozwojowej*, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego 2010, s. 89-91, [online] <http://www.oecdbookshop.org/get-it.php?REF=5KM7PFD7KSBR&TYPE=browse> 30 VII 2016.

² T. Kotarbiński, *Studia z zakresu filozofii, etyki i nauk społecznych*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1970, s. 48.

życia społecznego, szczególnie ważne staje się poznanie płaszczyzn umożliwiających transfer wiedzy politologicznej do praktyki politycznej.

Dlatego też z dużym uznaniem należy się odnieść do tematu przesłanej mi do zrecenzowania rozprawy doktorskiej, jaką jej Autorka przedstawiła Radzie Instytutu Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ. Praca ta ma charakter pionierski, co Doktorantka słusznie zauważyła twierdząc, iż „dotychczas brak w polskiej literaturze opracowania poświęconego zagadnieniu transferu wiedzy z zakresu nauk o polityce”. Choć omawianej problematyce poświęcono już wiele opracowań w literaturze zagranicznej, to jednak dominują wśród nich takie, które mają charakter przyczynkowski. Brakuje, a przynajmniej występuje niedostatek, bardziej kompleksowych analiz na temat funkcji jakie wypełnia i powinien wypełniać transfer naukowej wiedzy do decydentów politycznych oraz determinantów dużej efektywności takiego transferu. Ich poznanie jest jednak warunkiem weryfikacji wielu ocen oraz tworzenia strategii zwiększania sprawności systemu politycznego.

Treść dysertacji odpowiada jej tematowi. Autorka bardzo konsekwentnie w rozważaniach ukazanych w kolejnych rozdziałach stara się realizować „cel główny pracy”, którym jest „analiza zagadnienia praktycznego znaczenia wiedzy z zakresu nauk politycznych jako narzędzia rozwiązywania problemów społecznych w ramach racjonalnego politycznego procesu decyzyjnego, opartego na procedurach deliberatywnych i partycypacyjnych (s. 20). Tak sformułowane zadanie badawcze uznaję za bardzo ambitne, a jego realizację za istotną dla naukowego poznania przydatności naukowych dociekań oraz uwarunkowań skuteczności politycznych działań.

Recenzowana praca ma charakter politologiczny chociaż do uzasadnienia wielu twierdzeń wykorzystano wybrane elementy wiedzy z zakresu filozofii, historii, socjologii, psychologii, prawa i innych nauk społecznych oraz humanistycznych. Przedmiotem zawartych w niej rozważań są przede wszystkim zjawiska, procesy i instytucje pozostające w zainteresowaniu m.in. teorii i metodologii politologii, nauki o polityce naukowej oraz polityce rozwojowej, które są ważnymi subdyscyplinami nauk o polityce. Zatem oceniana praca może być podstawą ubiegania się o stopień naukowy doktora w zakresie wymienionej dyscypliny nauki.

2. Cele przeprowadzonych badań, tezy, pytania badawcze oraz metodologia badań

Doktorantka określiła kilka celów podjętych badań (str. 20-21), z których za najbardziej istotny – obok wymienionego na poprzedniej stronie - uznaje podjęcie próby „zbudowania modelu normatywnego transferu wiedzy naukowej do decydentów politycznych i podmiotów publicznych określającego optymalne warunki przebiegu procesu”. Zakończona sukcesem budowa takiego modelu umożliwi intensyfikację badań porównawczych i może przyczynić się m.in. do zwiększenia efektywności omawianego transferu wiedzy. Autorka sformułowała także cztery podstawowe tezy („założenia”), których słuszność postanowiła potwierdzić. Trafnie przyjęła m.in. to, że nauki o polityce wypełniają podwójną rolę ponieważ z jednej strony „dostarczają decydentom politycznym wsparcia merytorycznego”, a z drugiej „wyposażają obywateli w wiedzę niezbędną do aktywnego uczestnictwa w publicznej deliberacji”. Bardzo interesujące jest też uznanie otwarcia się na potrzeby praktyki za „szansę dla nauk politycznych”, która pozwoli „zapobiegać ich marginalizacji”. Treść tez nie budzi zastrzeżeń. Uznaje je za ważne i ambitne. Autorka dysertacji określiła również kilka pytań badawczych (s. 22). Wyraźnie konkretyzują one zamierzenia i określają obszary, w jakich będzie Ona poszukiwała potwierdzeń dla przyjętych założeń.

Tak sformułowanim zamierzeniom podporządkowany został wybór teorii, które umożliwiły ich realizację. Doktorantka słusznie zastosowała i prawidłowo wykorzystwała możliwości, jakie daje analiza systemowa oraz normatywna teoria decyzji (s. 21). Obie dostarczyły narzędzi przede wszystkim do: krytycznej analizy wyników dotychczasowych badań nad transferem wiedzy naukowej do praktyki; weryfikacji siatki pojęciowej wykorzystywanej w takich badaniach; szukania warunków optymalizacji transferu wiedzy oraz budowy możliwie idealnego modelu takiego transferu. Zawartość kolejnych rozdziałów pozwala zauważyć, iż pomocna okazała się także metoda porównawcza, a z metod historycznych najbardziej przydatna stała się metoda genetyczna. W tekście dysertacji odnajdujemy przekonujące uzasadnienia metodologicznych wyborów.

Lektura ocenianej pracy pozwala stwierdzić, że powstała ona w efekcie badań przeprowadzonych poprawnie pod względem metodologicznym. Autorka wykorzystwała bowiem metody naukowego poznania stosowane w badaniach na

gruncie nauk społecznych i/lub humanistycznych, w tym nauk o polityce. Różnorodność zastosowanych metod była niewątpliwie uzasadniona złożonym charakterem przedmiotu badań, jakim jest transfer wiedzy naukowej do decydentów politycznych.

Określone przez Doktorantkę zamierzenia badawcze i sposób ich osiągnięcia uznają za prawidłowe. Świadczy to o Jej dużej wiedzy z obszaru określonego tematem dysertacji i obszarów pokrewnych oraz potwierdza umiejętność planowania, a także prowadzenia badań naukowych.

3. Struktura pracy

Struktura pracy nie budzi zastrzeżeń. Składa się ona z obszernego wstępu, siedmiu rozdziałów, zakończenia i bibliografii. Wstęp jest napisany prawidłowo. Omówiono w nim wszystkie kwestie wymagane w takiej części dysertacji. Może on być dobrym wzorcem dla innych badaczy ubiegających się o stopień naukowy doktora. Zaś kolejność rozdziałów jest logiczna i uzasadniona merytorycznie.

Rozdział pierwszy, drugi i trzeci mają wyraźnie charakter wprowadzający do analiz ukazanych w kolejnych rozdziałach, które są najistotniejsze z punktu widzenia celów podjętych badań i przyjętych założeń. W rozdziale pierwszym na szczególną uwagę zasługują porządkujące wiedzę udane analizy i porównania - wyszczególnione za J. Creswellem – paradygmatów: pozytywizmu, konstruktywizmu, aktywizmu i pragmatyzmu. Następny rozdział rozpoczynają interesujące rozważania na temat istoty i funkcji modeli w badaniach naukowych, a kończą charakterystyki modeli transferu wiedzy z zakresu nauk społecznych do decydentów. Zaletą tej części dysertacji jest także ukazanie korzyści, jakie daje stosowanie analizy systemowej i możliwości jej zastosowania w badaniach naukowych. Ponieważ Autorka postanowiła wykorzystać wskazania również normatywnej teorii decyzji, która zakłada, iż decydent kierując się naukową wiedzę działa racjonalnie, konieczne stało się ukazanie rozważań nad istotą i różnymi aspektami racjonalności, w tym racjonalności w polityce. Tego typu problematyka zdominowała rozdział trzeci. Kończy się on ciekawymi wnioskami. Jednym z nich jest trafne spostrzeżenie, wg którego wnioski i oceny dostarczane przez naukę „mogą jedynie wspomóc racjonalny wybór celów poprzez wskazanie

utopijności celów, ich wzajemnej sprzeczności, a także przewyższających je kosztach”.

W rozdziale czwartym Doktorantka z dużym zapałem ukazała i oceniła „debaty na temat praktycznej użyteczności nauk politycznych”. Kończąc sformułowała retoryczne pytanie: „w jaki sposób wybrnąć z konfliktu między apolitycznością, obiektywnością nauki przy jej równoczesnym zaangażowaniu w rozwiązywanie problemów politycznych?” (s. 183). Stawiając takie pytanie Autorka wskazała na bardzo istotny problem, którego rozwiązanie umożliwi intensyfikację transferu naukowej wiedzy do politycznej praktyki. Jednak wyszukanie optymalnego takiego rozwiązania nie będzie łatwe.

Zaletą kolejnego rozdziału jest przedstawienie instytucjonalnych możliwości korzystania przez polityków z dorobku nauk o polityce (s. 208-201). W szczególności ukazano rolę w tym procesie ośrodków będących „twórcami wiedzy naukowej” (uniwersytety), organizacji pośredniczących w jej przekazywaniu (think tanki) oraz „odbiorców wiedzy z zakresu nauk politycznych”. Analiza relacji pomiędzy tymi podmiotami pozwoliła Doktorantce prawidłowo skonstatować, „że warunkiem wytwarzania wiedzy wiarygodnej i użytecznej na temat aktualnych skomplikowanych problemów społecznych, jest zaangażowanie w proces interesariuszy”.

Z uwagi na cele podjętych badań, rozdział szósty jest najważniejszy. To tu Doktorantka prezentuje „katalog czynników warunkujących transfer wiedzy naukowej” oraz możliwe bariery takiego przekazu. Na zakończenie rozważań przedstawia „model normatywny systemu transferu wiedzy naukowej”, który cechuje innowacyjne rozwiązanie polegające m.in. na „włączeniu odbiorców w proces badawczy od najwcześniejszego etapu”. Natomiast w ostatnim rozdziale wskazuje ona na ograniczenia w przekazywaniu wiedzy do praktyki wynikające z potrzeby zachowania jej naukowego charakteru. Jak trafnie zauważa, bariery o wymiarze aksjologicznym i etycznym wynikają m.in. z tego, że „ekspert – przedstawiciel świata nauki – musi pogodzić cele poznawcze, czyli dążenie do prawdy obiektywnej, z celami praktycznymi polityka, dążącego do efektywności i politycznego zwycięstwa”. W takiej sytuacji „ratunkiem dla demokracji” jest „partycypacyjny model uprawiania polityki publicznej”.

W „Zakończeniu” znajdują się wnioski końcowe, które ostatecznie potwierdzają słuszność tez wyszczególnionych we wstępie. Ważne jest to, że Doktorantka dostrzegając potrzebę „powiązania ze sobą” nauk o polityce i polityki, ma świadomość zagrożeń dla tej pierwszej. „Instrumentalizacja nauki i naukowców” przez polityków, może bowiem doprowadzić do „kryzysu autorytetu nauki”. Zgadzam się z takimi ustaleniami Doktorantki.

4. Bibliografia

Rozważania Doktorantki oparte zostały na imponującej bazie, na którą składają się liczne źródła i opracowania. O rozmiarach tej bazy świadczy wykaz, jaki zajmuje strony od 336 do 377. Wśród wymienionych w bibliografii opracowań, znajdują się wszystkie ważne i ważniejsze, krajowych i zagranicznych autorów, jakie mogły być przydatne przy realizacji zamierzeń badawczych. Na uwagę zasługuje wykorzystanie efektów badań nie tylko politologów, ale także historyków, socjologów, prawników i przedstawicieli innych dyscyplin naukowych co oznacza, że Autorka dostrzegła różnorodność czynników determinujących tworzenie wiedzy naukowej, jej transfer do praktyki oraz użyteczność rezultatów badań politologów w procesie decydowania politycznego. W postępowaniu badawczym wykorzystano również bogaty zestaw źródeł, a wśród nich m.in. akty prawne, raporty i inne dokumenty przygotowywane przez organizacje lub instytucje zainteresowane problematyką wykorzystania dorobku nauki w praktyce. W badaniach przydatne okazały się także materiały umieszczone w Internecie. Chociaż do takich źródeł w badaniach naukowych należy podchodzić z ostrożnością, co Doktorantka potrafi, to w tym przypadku stanowią one bardzo pomocny materiał do analiz i porównań. Pisze Ona bowiem o zagadnieniach najczęściej nowych lub takich, które nie zostały jeszcze należycie opracowane i naukowo ocenione. Jednak kolejność poszczególnych części „Bibliografii” nie jest właściwa. Zgodnie z przyjętymi normami, spis wykorzystanych aktów prawnych i innych dokumentów powinien poprzedzać wykaz opracowań, a jest odwrotnie.

Sporządzona bibliografia może stać się bardzo solidnym punktem wyjścia do dalszych badań nad kwestią transferu wiedzy naukowej do praktyki.

5. Ważniejsze uwagi szczegółowe:

1. Cenne w pracy jest to, że Doktorantka możliwie precyzyjnie definiuje pojęcia, które następnie wykorzystuje do opisu i analizy prezentowanych zjawisk i instytucji;
2. Kolejną zaletą jest to, iż każdy rozdział zakończony jest najczęściej obszernym podsumowaniem, refleksjami i wnioskami;
3. Wartość dysertacji podnosi to, że opis danego procesu lub zjawiska z reguły kończy się jego oceną i wnioskami. Autorka wykazuje się erudycją i znajomością faktów, źródeł i literatury. Umiejętnie wykorzystuje dorobek polskiej i zagranicznej nauki m.in. politologii, prawa, ekonomii oraz pomocniczo innych dyscyplin naukowych;
4. Wiele spostrzeżeń Autorki ocenianej pracy należy uznać za bardzo trafne. Chociaż, często nie są one Jej naukowymi odkryciami, to cenne jest to, że dochodzi Ona do nich w drodze pogłębionej analizy prezentowanych zjawisk i procesów, wykazując się znajomością dorobku innych badaczy oraz umiejętnością formułowania wniosków.
5. Analizę ocenianych rozważań ułatwiają i uatrakcyjniają tabele i rysunki najczęściej opracowane samodzielnie przez Doktorantkę. Szkoda, że na końcu dysertacji nie zamieściła Ona wykazu tabel i rysunków.

6. Konkluzja

Wnioski sformułowane przez Doktorantkę i wyartykułowane najczęściej na końcu każdego rozdziału i w zakończeniu, są solidnie udokumentowane w poprzedzającymi je rozważaniami. Wykazała się Ona umiejętnością stosowania naukowych metod i technik oraz operowania fachowymi terminami, niezbędnymi do opisu, analizy i oceny potrzeby, możliwości i sposobów wykorzystania dorobku m.in. politologii w praktyce politycznej. Przyjęte cele pracy zostały zrealizowane. Przede wszystkim Autorka wykorzystując możliwości, jakie daje analiza systemowa skonstruowała „Model normatywny systemu transferu wiedzy naukowej” do decydentów politycznych oraz społeczeństwa obywatelskiego. Model ten może stać się ważnym wkładem do dalszej debaty nad rolą nauki w dzisiejszym i przyszłym społeczeństwie oraz relacjami między takim obszarem ludzkiej aktywności a praktyką, nie tylko polityczną.

Praca jest napisana starannie pod względem metodologicznym i językowym. Rozważania przedstawiono w sposób logiczny i zrozumiały.

Stwierdzam, że oceniana rozprawa jest ważna poznawczo i stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Jest także potwierdzeniem dużej wiedzy Doktorantki w zakresie nauk o polityce oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Recenzowana dysertacja stanowi też znaczący wkład do naukowego poznania relacji między ośrodkami prowadzącymi badania politologiczne a politykami, instytucjami publicznymi i tą częścią społeczeństwa, która aktywnie uczestniczy w życiu politycznym. Spełnione zatem zostały wymogi określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. W związku z tym wnoszę o przyjęcie ocenionej rozprawy i dopuszczenie mgr Magdaleny Godowskiej do kolejnego etapu w przewodzie doktorskim.

Tadeusz Wallas